

PREZENTAREA TEZEI DE DOCTOR HABILITAT**Conceptul de roman la G.Ibrăileanu și structura stratiformă a operei literare
de Anatol GAVRILOV**

(specialitatea 10.01.08 – Teoria literaturii)

consultant științific: dr. hab. în filologie, acad. Haralambie CORBU

Numele Anatol Gavrilov a devenit demult o referință în domeniu, o marcă de savant de forță și generator de idei. Doar modestia Dumnealui a făcut ca în baza acestor merite incontestabile să nu aibă încă titlul de doctor habilitat. Pentru mine, încă de pe când literatura era doar o pasiune, dl Anatol Gavrilov era un om cu carte și om cu cărți. În marile culturi, interesul pentru cercetare se concretizează în cărți. În sensul acesta, toți suntem tributari cărților pe care omul de cultură Anatol Gavrilov le-a forjat în laboratorul său. Actul critic în care cercetătorul Anatol Gavrilov este angajat de mai mult timp permite de a sesiza demersul său de interogație, care integrează toate experiențele unei cercetări de mai multe decenii, toate semnele ce o jalonează, superstructura care o ține emanând un ansamblu. Teza în discuție este fructificarea unor rezultate pe care Domnia sa le-a expus în public în numeroasele sale lucrări publicate.

Intuiția estetică rafinată, lecturile variate și de calitate, modul critic de a interpreta i-au permis identificarea unor abordări adecvate ale romanului. Însușind creativ o parte din vasta intertextualitate a cercetătorului din spații diferite (românesc, rus, european, mondial), exegetul Anatol Gavrilov și-a constituit puncte de plecare pentru edificarea unui sistem propriu de interpretare de tip poetologic. Calitățile inovative ale lucrării se referă la completarea, îmbogățirea și nuanțarea problemelor din arealul românesc.

Pe fundalul înnoirilor demersului filozofic și al multiplelor lui aplicări în reconstrucția modernă a domeniilor, teza de doctor habilitat a dlui Anatol Gavrilov se înscrie ca o reconstrucție teoretico-metodologică, relevând valențele prin care teoria literaturii oferă o posibilitate nouă de regândire a fenomenului românesc.

Axa centrală a lucrării o constituie o problemă tradițională, dar permanent revizuită de fiecare școală și tradiție, pentru care devine o piatră de încercare, este raportul dialectic dintre formă și conținut, regândit într-o formulă de complementaritate. Reconstrucția fenomenologică a romanului, cu intenția de a depăși în noua perioadă a «deconstrucției» de azi, pe multiple planuri, optează, din perspectiva autorului nostru, pentru un demers interpretativ în spiritul lui R.Ingarden, N.Hartmann, R.Wellek și Warren, M.Bahtin, Iu.Lotmann ș.a. Autoritatea de la care se reclamă în primul rând autorul este estetica dialectică a lui Hegel, estetica lui Lessing, antropologia lui Martin Buber, hermeneutica lui Heidegger și a lui Gadamer. Aici vom spune că și autorul nostru însuși este un *homo aestheticus*, apt să transforme știința în artă. Format în cele mai bune tradiții ale școlii românești interbelice, pentru care literatura și filozofia erau un tot, dl Gavrilov este și un model de cercetător în stil german: profund și de durată. Insistarea autorului asupra revenirii la valorile și reperatele esteticii umaniste plasează lucrarea în marea tradiție europeană.

Vom delimita din start selecția valorică a centrelor de influență, a teoriilor și a conceptelor literare pe care autorul le plasează pe orbita lucrării sale. Problematika

majoră pe care o abordează autorul în vederea cercetării structurii integrale a romanului, conceptelor de „viață completă” și „om complet” drept componente ale structurii romanului – toate acestea sunt marca unei gândiri de calibru.

Prima parte a lucrării are un caracter mai pronunțat teoretic și metodologic. Dintre conceptele fundamentale au fost prezentate acelea cu care analiza și interpretarea se confruntă mai des, și anume: problematica conținut – formă. Bineînțeles că par deja îndepărtate timpurile când un Caillois sau un Sartre afirmau că romanul este conținut pur, care exclude orice preocupare formală sau cele inverse ulterioare. Într-un articol recent Irina Mavrodin constată că «**spiritul uman e mare consumator de dihotomii, cel mai adesea organizate în antinomii**, pe care și le construiește neîncetat. Este, fără îndoială, forma lui predilectă de a organiza o cunoaștere ce devine tot mai proliferantă pe măsură ce înaintează în ea (...), chiar dacă percepute de noi ca supărător de simplificatoare» [«Universitatea-atelier». În *Secolul 21*, p. 6]. Demersul lui Anatol Gavrilov este în direcția de a arăta cum **se șterge un hotar dihotomic, ba chiar și unul anti-nomic**, preluând entități viabile noi, cum este formula bahtiană de *formă conținutistă* întru concretizarea concepției filosofico-estetice dialectice a lui Hegel despre unitatea formă-conținut. Sunt regândite și reformulate și alte dihotomii, cum ar fi raportul etic/estetic. Complexitatea pe care dimensiunea stratificării i-o dă operei se analizează de autor în numeroase planuri din care se constituie întregul gradual al operei românești. Această structură polinivelară (stratiformă) constituie demersul inovativ prin care se explică interesul teoretic și, ca rezultat, aplicativ al lucrării.

Studiul dlui Anatol Gavrilov nu are drept obiect un sistem încremenit, el cercetează devenirea unui model dinamic de interpretare. Principiile majore avansate în lucrarea lui Anatol Gavrilov valorifică interpretări clasice și din cele mai noi, punându-le în legătură și intervenind în mod extrem de competent în probleme ce încă își caută statuarea teoretică. Astfel, lucrarea este de anvergură, regrupând și configurând altfel numeroasele probleme ce țin de roman într-o formulă profundă și originală, prin verificarea straturilor delimitate din perspectivele diferitor tradiții și școli.

În căutarea semnificațiilor adevărate, de adâncime, în căutarea decriptării formei pe care opera o primește, cercetătorul degajează structuri stratiforme prin care face efortul critic de a surprinde subînțelesurile, sensurile secundare, semnificațiile explicite și implicite, vizibilul și invizibilul textului artistic. Pe acest fir ideatic, comentariul dlui Anatol Gavrilov structurează următoarele două capitole.

Analiza integrală a structurii romanului în critica românească pe care o inițiază Ibraileanu va constitui obiectul capitolului II al lucrării. Dacă romanul s-a impus în secolul XIX și este destul de atractiv în secolul XX, se datorește în mare parte faptului că știe să rămână mereu modern. Modelul romanesc supraviețuiește prin construirea realității *sale*, cu referințele *sale* proprii. Actualitatea lucrării lui Gavrilov constă în faptul că prin sistematizarea operei critice a lui Ibraileanu, conceptul lui de roman se pune, în premieră, în consonanță cu marele concepții filosofice. Scoaterea în evidență a contribuției originale a lui G Ibraileanu a mers pe înțelegerea sa a romanului ca gen compozit de tip enciclopedic, trăsătură prin care se deosebește de alți critici care optau pentru modele individualizate. Această parte a lucrării ne conduce la concluzia că în discursul critic, analitic al dlui Gavrilov se caută demonstrația explicită a ceea ce

se poate numi, cu drept cuvânt, sistemul de gândire ibărăilean privind organizarea și particularitățile genuriale ale romanului.

Acest concept de roman este însă doar un pretext pentru o reflexie mult mai profundă decât titlul anunțat, deoarece dl Gavrilov procedează în mare parte și la o analiză a romanului proteic pre- și post Ibrăileanu, cu dezvoltarea paralelelor și izomorfismelor verticale și orizontale, angajând o polemică cu critici reputeți.

Problematica anunțată în subtitlurile din capitolele II și III includ, *grosso modo*, o enciclopedie a literaturii sau cel puțin a genului romanesc. În aceste capitole discursul analitic îl susține, mai tot timpul, pe cel sintetic. Polarizarea într-un întreg a zonelor de analiză și introspecție, a structurii personajelor, a înlănțuirii situațiilor, sondarea profundă a lumii interioare, a abisurilor conștiinței de sine etc. mobilizează resursele de caracterizare în sensul esențial formulat de autor.

Altă axă funcțională a structurii stratiforme a romanului, în jurul căreia se constituie cercetarea, este imaginea artistică a omului în roman, și anume nucleul acestei imagini – caracterul literar conceput ca o microstructură stratiformă. Capitolul III completează arhitectura părților precedente, mai ales prin dezvoltarea modelelor lui Dostoievski și Tolstoi dintr-o perspectivă inedită a structurii stratiforme.

Ca specialist în literatura franceză am apreciat paralelele bine trasate cu autorii francezi.

Imaginea integrală dirijează eforturile demonstrației spre a dovedi capacitatea de investigație orizontală și verticală a funcționării unei arhitectonici complexe a romanului. Astfel, sensul unic în care decurge întregul demers al doctoralului studiu se fixează pe studierea și sistematizarea prin instrumentariul adecvat, bine definit în partea teoretică.

În plan aplicativ, studiul permite o mai bună percepție a obiectului estetic prin eterogenitatea perspectivelor extrase din această lucrare.

Putem concluziona că lucrarea este una de anvergură, regroupând și configurând astfel numeroasele probleme ce țin de roman într-o formulă profundă și originală.

Printre puținele sugestii pe care am putea să ne permitem ar fi fost trimiterile analogice la L.Hjelmslev, care operează cu noțiuni ca substanță a conținutului (organizare a semnificativului), substanță a expresiei (sens) și formă a expresiei (organizare a semnificanților), la conceptul de *palimpsest* (suprapunere de straturi în text) al lui Gerard Genette, la «vederile» lui Ortega y Gasset sau la teoria de interfață intens aplicată în ultimul timp la analiza conceptelor dihotomice.

Am sesizat, în opinia noastră, o ușoară disproporționalitate între volumul tezei (care este maxim) și volumul rezumatului (care este minim).

Am mai putea sugera completarea bibliografiei (care, de altfel, impresionează prin surse din diferite domenii, aduse la zi, printre ele figurând chiar și lucrările doctoranzilor, dl Gavrilov punând în circulație și valorificând toate studiile ce țin de problemă). Am putea sugera doar câteva surse de reală utilitate, printre care: David Lodge, *Limbajul romanului*, Angelescu, *Portretul literar*, Bachelard, *Aerul și visele*, Grigore Țugu, *Interpretarea textului artistic*, Dan Gulea, *Castelul din cărți. Sensuri ale arhitecturii*.

Fără nici un dubiu, teza dlui Anatol Gavrilov este de înaltă calitate, foarte modernă în sensul concepției, al aparatului științific, întrunind astfel toate prevederile

cu referire la acest tip de lucrări. O recomandăm cu încredere spre conferire autorului a titlului de doctor habilitat în filologie la specialitatea 10.01.08 – Teoria literaturii.

Elena PRUS,
prof. univ. ad interim, dr. hab.
Universitatea Liberă Internațională din Moldova